

XX. YÜZYILIN BAŞLARINDA TEKE (ANTALYA) SANCAĞI'NDA DAĞILAN BİR PAZAR: KÖPRÜ PAZARI

A DISSOLVED MARKET AT TEKE (ANTALYA) SANJAQ IN THE EARLY 20th CENTURY: BRIDGE BAZAAR

Muhammet GÜÇLÜ*

Öz

Köprü Pazarı, Antalya'nın yaklaşık 45 km. doğusunda Serik kazası sınırları içinde olan Aspendos antik şehrinin güneyinde bulunan köprünün batı tarafında asırlardır kurulmuştur. Köprü Pazarı'nın adına kaynak teşkil eden köprü, Antalya ile Alanya ve Konya arasında önemli bir engel teşkil eden, kaynaklarda Nehr-i Ulusu olarak geçen Köprü Suyu'nun üzerinde inşa edilmiştir. Köprü, Roma dönemi bakiyesi üzerine Sultan Alaeddin Keykubat tarafından yaptırıldığı için Osmanlı Arşiv belgelerinde Sultan Alaeddin Köprüsü olarak adlandırılmaktadır. Köprü Pazarı'nın da köprünün inşası ile kurulduğu düşünülmektedir. Ama belgelerde XV. Yüzyılın ilk yarısından itibaren yerini alan Köprü Pazarı, haftalık bir pazar olarak köprünün Antalya tarafında Cumartesi günü kurulmaktadır. Bu arada hem yolcuların hem de pazara gelenlerin barınma ihtiyacını karşılamak için pazarın kurulduğu yere adına Köprü Han diyebileceğimiz bir de han inşa edilmiştir. Söz konusu pazar Cumhuriyet devrine kadar Teke (Antalya), Karahisar-ı Teke (Serik), Alaiye ve Hamid'den (Isparta) gelen insanların alış-veriş ettikleri bir pazar olarak varlığını sürdürmüştür.

Bu çalışmada Köprü Pazarı'nın kuruluşu, gelişmesi ve dağılışı üzerinde durulacaktır. Ayrıca Köprü Pazarı'nda alınan-satılan malların cinsi yanında adı geçen pazarın dağılmasından sonra yerini alan ve bir Cuma pazarı olan Kökez Pazarı'nın doğuşuna değinilecektir. Yanısıra bu çalışma

* Dr. Öğr. Üyesi, Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Antalya/Türkiye, mguclu@akdeniz.edu.tr, , <https://orcid.org/0000-0001-5590-8743>.

ile Antalya bölgesinde asırlardır kurulan Teke, Alaiye ve Hamit ahalisinin katıldığı, ihtiyaçlarını gördüğü, kaybolmuş bir pazar olan Köprü Pazarı hakkında bilgi birikiminin oluşturulması amaçlanmıştır.

•
Anahtar Kelimeler

Antalya, Serik, Köprü Pazarı, Selçuklu, Osmanlı

•

Abstract

Bridge Bazaar was set up for centuries in the West part of a bridge that was established in the South of Aspendos ancient city. This market area was within the boundaries of Serik Township which is 45 km. east of Antalya. The bridge which is the source of the name of Köprü Pazarı (Bridge Market) was built on Köprü Suyu, given in the sources as Nehr-i Ullusu that is a significant obstacle between Antalya and Alanya. As it was built by Sultan Alaeddin Keykubat on the remains of Roman period, it is named as the Bridge of Sultan Alaeddin Keykubat in the Ottoman Archival documents. It is thought that Köprü Pazarı was founded along with that bridge. However, it is recorded in the documents only after the first half of the 15th century and it was set up weekly on the Antalya side of the bridge on every Saturday. Besides, in order to meet the sheltering needs of both passengers and those coming to the market, an inn that we can call as Bridge Han was built where the market was set up. This aforementioned market existed until the Republic period and people from Teke (Antalya), Karahisar-ı Teke (Serik), Alaiye and Hamid (Isparta) shopped there.

In this paper, Köprü Pazarı's foundation, development, dispersal is discussed. Also, along with the goods sold and bought at Köprü Pazarı, the birth of Kökez Pazarı, a Friday market which replaced the former, is mentioned as well. On the other hand, with this paper, it is aimed to accumulate knowledge about the Köprü Pazarı, a vanished market which was set up in Antalya region for centuries and the people of Teke, Alaiye and Hamid participated in and met their needs.

•
Keywords

Antalya, Serik, Bridge Bazaar, Seljuq, Ottoman

GİRİŞ

Türklerde Pazar Kavramı

Türkler, Göktürk devrinde dükkânı eşek ve katır sırtında olan bir takım seyyar satıcılardan kullanım eşyası ihtiyaçlarını gideriyordu. XI. yüzyılda Kıpçak bozkırında dükkân olarak arabasını kullanan satıcılar bulunuyordu. Danişment-name'de ise seyyar satıcılar bazar-gan/bezirgan olarak geçmektedir. Satu-bazar veya yaygın kullanışıyla pazarlarda para daha çok şehirde kullanılırken, kırsal kesimde değiş-tokuş usulü geçerliydi. Barthold'a göre pazar kelimesi “*kapımın dışındaki işyeri*” anlamına gelmektedir.¹

Kaynaklar Türklerde Pazar denildiğinde iki tür pazardan bahsetmektedir. Bunlardan birisi Yıl Pazarları olup taşrada yılda bir defa kurulan ve günlerce devam eden panayır özelliğinde olan pazarlardır. Selçuklular devrinde Anadolu'da Yıl Pazarlarının en çok bilineni Yabanlu Pazarı olup üzerine Faruk Sümer tarafında bir çalışma yapılmıştır. Yıllık Pazar geleneği Anadolu'ya Türkistan sahasından gelmiştir. Çünkü Türkler ihtiyaçlarını senede bir defa uygun mevsimde aralarına gelen yürüyen Pazar konumunda olan kervanlardan karşılamaktaydı. Ama Anadolu sahasında Hıristiyan ahalinin senenin belirli zamanında azizlere adanmış panayırları olduğunu ilave edelim. İkinci pazar ise Hafta Pazarı olup bu tür pazarları coğrafi sebeplerden kurulan pazarlar, büyük köy ve kasabalar ile bu yerlerin yakınlarında kurulan pazarlar, büyük şehirlerin farklı kapılarında ve farklı günlerde kurulan pazarlar olarak üçe ayırabiliriz. Büyük köy ve kasabalar ile bu yerlerin yakınlarında kurulan hafta pazarlarına Denizli'deki Karahöyük Pazarı örnek olarak gösterilebilir. Bu Pazar Karahöyük'ün doğusundaki pazar alanında Çarşamba günü kurulmaktadır. Büyük şehirlerin farklı kapılarında ve farklı günlerde pazar kurma geleneği Selçuklu kalelerinde olmalıdır. Çalışmamıza mehz teşkil edecek olan bir diğer Hafta Pazarı ise coğrafi özelliği olan pazarlardır. Bu tür pazarlar insanların kolayca toplanabileceği ıssız ve yaban bir yerde kurulabileceği gibi önemli yollar üzerinde, geçit yerlerinde ve köprü başlarında kurulabilir. Coğrafi özellikli hafta pazarlarının Beylikler devrinden itibaren olduğu bilinmekle beraber Selçuklular devrinde kurulduğuna dair örneği bulunmamaktadır. Hafta pazarlarının ne gün kurulacağına dair bir esas olmamakla beraber vilayet büyüklüğündeki yerlerde kurulan pazarlar bir ahenge göre düzenlenmiş olmalıdır. Hıristiyan nüfusun

¹ Tuncer Baykara, *Türkiye'nin Sosyal ve İktisadi Tarihi (XI-XIV. Yüzyıllar)*, Ankara 2000, s. 123.

etkin olduğu yerlerde dini sebeplerden dolayı Pazar günü pazar kurulması istenmiyordu. Hafta pazarlarının yaygın olarak Çarşamba günü kurulduğu düşünülse de Pazar ifadesini göz ardı etmemek gerekir. Müslüman kesimin yaşadığı yerlerde ise Cuma günü kurulan pazarlar yaygındır. Çünkü insanlar hem Pazar alış-verişlerini yaparlar hem de Cuma nazmını eda ederler. Anadolu'da Cuma adlı birçok yerleşim yerinin olması hep bu esastan gelmektedir. İzmir Cuma-ovası, Antalya-Kemer Söğütçuması, Zonguldak Çaycuma, Düzce Cumayeri bu duruma örnek olarak verilebilir. Hafta pazarlarının kurulduğu alanlarda zaman içinde alıcı ve satıcıları korumak için üzeri örtülü bazı tesisler yapıldığı görülmektedir. Bunlara lonca veya lamba deniyordu.² Osmanlı devrinde özellikle XIX. yüzyılda Anadolu'da Hafta Pazarı ve Panayırların arttığı gözlenmektedir.³

Selçuklu ve Beylikler Devrinde Köprü Pazarı

Selçuklular Sultan Alpaslan döneminde Antalya'nın içinde olduğu Pamfilya bölgesini fethetse de kalıcı olamamışlardır.⁴ Ama daha sonra II. Haçlı Seferi sırasında Antalya kalesi dışındaki alanları kontrol ettikleri için Bizanslıların rahat rahat kaleden dışarı çıkamadıklarını, topraklarını ekip biçemediklerini ve atlarını otlatamadıklarını görüyoruz.⁵ II. Kılıç Arslan'ın zamanında Antalya kalesi 1183 yılında kuşatılmış ise de alınamamıştır. Antalya kalesini 5 Mart 1207 tarihinde Selçuklu topraklarına katmak II. Kılıç Arslan'ın en küçük oğlu Gıyaseddin Keyhüsrev'e kısmet olmuştur.⁶ Onun şehit edilmesi üzerine Antalya bir ara Selçukluların elinden çıktı ise de oğlu İzzeddin Keykavus tarafından 30 Ramazan 612/22 Ocak 1216 tarihinde yeniden alınmıştır.⁷ Gıyaseddin Keyhüsrev'in diğer oğlu Alaeddin Keykubat ise ilk seferini Calanoros/Alaiye üzerine yapmış, orasını

² Baykara, a.g.e. , s. 124-127.

³ M. Akif Erdoğan, *Ondokuzuncu Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda Hafta Pazarları ve Panayırlar*, İzmir 1999, s. 12-14.

⁴ Willermus Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği-Başlangıcından Kudüs'ün Zabtına Kadar (I-VIII. Kitaplar)*, haz. Ergin Ayan, İstanbul 2016, s. 40-41.

⁵ Willermus Tyresensis, *Haçlı Kroniği (1143-1163)*, s. 48-49; Ebru Altan, *İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)*, Ankara 2003, s. 93-94.

⁶ Tuncer Baykara, *I. Gıyaseddin Keyhüsrev (1164-1211)*, Gazi-Şehit, Ankara 1997, s. 36-38.

⁷ Osman Turan, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar*, Ankara 1988, s. 103; Salim Koca, *Sultan I. İzzeddin Keykavus (1211-1220)*, Ankara 1997, s. 37.

ve çevresini ülke topraklarına katmıştır.⁸ Böylece Pamfilya, Klikya'nın batısı ile Likya bölgesi Selçukluların hâkimiyetine girmiş oldu.

İmarcı Sultan⁹ Alaeddin Keykubat, Antalya, Karahisar-ı Teke ile Alaiye arasında yer alan ve Evliya Çelebi'nin deyimi ile bölgenin en büyük nehri (Nehr-i Uлуу) olan Eurymedon üzerinde on bir gözlü büyük bir köprüyü (cıs-r-i azım) inşa ettirmiş ve üzerine koyduğu kitabe ile de bu durumu ebedileştirmiştir.¹⁰ Ancak köprüyü inşa ettiren Selçuklu sultanı konusunda farklı görüşlerin olduğunu hemen ilave edelim. Çünkü M. S. IV. Yüzyılın başlarında inşa edildiği sanılan Roma köprüsünün zaman içinde yıkıldığı ve XIII. yüzyıla bakiyesinin ulaştığı bilinmektedir. Selçuklular ise eski kalıntılardan azami ölçüde yararlanarak yeni bir köprü inşa etmişlerdir.¹¹ Kenan Bilici'nin tezine göre ise bu inşaatı bilinenin aksine I. Alaeddin Keykubat değil onun oğlu ve halefi olan II. Gıyaseddin Keyhüsrev H. 637/M. 1239-1240 yılında yaptırmıştır.¹² Ama 1530 yılına ait Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri'nden Aspendos Suyu üzerinde Sultan Alaeddin Köprüsü olduğunu öğreniyoruz.¹³ Bundan çeyrek yüzyıl sonrasına ait bir kayıta bu durumu daha da açık anlıyoruz. Çünkü 1555 yılına ait Bali Bey vakfında geçen Köprü Pazarı'nda olan 30 adet dükkânın icar geliri olan 600 akçenin "*Bera-yı meremmet-i cıs-r-i Sultan Alaeddin der ab-ı Aspendos*" kaydı ise bu tezin karşısında adeta zırh gibi durmaktadır. Aynı zamanda söz konusu kayıttan en azından Osmanlı devrinde XVI. Yüzyılın ortalarında köprüye "Sultan Alaeddin Köprüsü" adı verildiğini öğreniyoruz. Ayrıca Sultan Alaeddin Köprüsü'nün onarımı için Aluradi (İvradi/İbradı) köyünden Hacı Seydi ve Yusuf ve Halil ve Mustafa Vakfı'nın 10.000 akçe nakdinin muamelesinden senelik 2000 akçesinin ayrıldığını görüyoruz. Atabey'de bulunan Bali v. Mehmedi Vakfı'nın

⁸ Mehmed Neşri, *Neşri Tarihi I*, haz. Mehmet Altay Köymen, Ankara 1983, s. 24; Emine Uyumaz, *Sultan I. Alâeddîn Keykubad Devri-Türkiye Selçuklu Devleti Siyasî Tarihi (1220-1237)*, Ankara 2003, s. 23.

⁹ Tuncer Baykara, *Anadolu'nun Selçuklular Devrindeki Sosyal ve İktisadi Tarihi Üzerinde Araştırmalar*, İzmir 1990, s. 115.

¹⁰ Evliya Çelebi b. Derviş Mehmed Zilli, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, haz. Yücel Dağlı-Seyit Ali Kahraman-Robert Dankoff, 9. Kitap, İstanbul 2005, s. 148; Süleyman Fikri, *Antalya Livası Tarihi*, İstanbul 1338-1340, s. 165, 168; Süleyman Fikri Erten, *Antalya Vilayeti Tarihi*, İstanbul 1940, s. 64.

¹¹ Paul Kessener – Susanna Pıras, "The Aspendos Aqueduct and the Roman-Seljuk Bridge Across the Eurymedon", *Adalya*, III, 1998, s. 154-156.

¹² Z. Kenan Bilici, "Köprüpazar (Belkıs) Köprüsü Kitabesi Üzerine", *Adalya*, V, 2001-2002, s. 174-180.

¹³ 166 Numaralı *Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri 937/1530*, Dizin ve Tıpkıbasım, Ankara 1995, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları Nu. 27, s. 156.

(1530, 1555) gelirinin ünlü Taşköprü'nün onarımı için harcanacağı belirtilmektedir.¹⁴ Burada sözü edilen Taşköprü'nün neresi olduğu açık olmamakla beraber ünlü sıfatından dolayı Sultan Alaeddin Köprüsü olduğunu düşünüyoruz. Böylece pazarın orada kurulmasına sebep olan ve Osmanlı belgelerinde geçtiği şekliyle Sultan Alaeddin Köprüsü'nün XIII. yüzyılın ilk yarısında yeniden inşa edilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca II. Bayezid devri müverrihlerinden Mehmet Neşri ise Sultan Alaeddin Keykubat'ın on dokuz pare şehir yaptırdığını, nice camiler, medreseler, hankahlar, kervansaraylar inşa ettirdiğini belirtir. Onun zamanında Rum memleketinde (Anadolu) alimler, salihler, dindarlar ve velilerin çoğaldığını ilave eder.¹⁵ Bu arada köprü'nün Antalya tarafına bir de han inşa edilmiş olmalıdır. Kaynaklarda adına rastlamasak da adının Köprü Han olduğunu tahmin ettiğimiz hanı Antalya bölgesinde bulunan Kırkgöz Han, Sarafşa Han ve Kargı Han'ı inşa ettiren II. Gıyaseddin Keyhüsrev yaptırmış olmalıdır.¹⁶ Amaç Antalya'dan Konya ve Alaiye'ye giden yolcuların konaklama ihtiyacı ile kurulacak pazara gelen satıcı ve alıcıların barınma ihtiyacını karşılamaktır.

Köprü Pazarı Aspendos antik şehrinin yakınlarındaki Selçuklu köprüsünün batı tarafında kurulduğu için biraz Aspendos ve oradaki pazar hakkında bilgi vermekte yarar vardır. Aspendos, Roma devrinde zengin bir şehir olup Strabon'a göre "kalabalık bir kent" idi. Aynı yerde Kapria Gölü ile Eurymedon Irmağı bulunmaktaydı.¹⁷ Örneğin M.S. I. yüzyılda Pamfilya'nın üçüncü büyük şehri idi. Ayrıca önemli bir ticaret merkezi olup yakınındaki Kapria Gölü'nden elde edilen tuz, bağdan üretilen üzüm ve şarap ile tahıl önemli ticari metalarıydı.¹⁸ M.Ö. 90-20 yılları arasında yaşayan Vitruvius'a göre Roma döneminde şehir deniz kıyısında kurulacak ise forum/pazar hemen limanın yanına yerleştirilmeli, şehir içerdeyse forum şehrin merkezinde yapılmalıdır.¹⁹ Roma döneminde Aspendos iskelesinin varlığından haberdar olduğumuza göre Aspendos şehrinin pazarı bu iskelenin yanında olmalıdır. Karl Graf von Lanckoronski ise Aspendos'un antik dönemde liman ve ticaret yeri olduğunu, dönemin kaynaklarının Eurymedon'da

¹⁴ Behset Karaca, *XV. ve XVI. Yüzyıllarda Manavgat Kazası*, Isparta 2009, s. 64, 69, 71, 74.

¹⁵ Mehmed Neşri, a.g.e., s. 25.

¹⁶ Kurt Erdmann, "Alanya Yakınlarındaki Kargı Han", çev. Mehmet Uysal-Muhammet Güçlü, *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 18, Isparta 2008, s. 245.

¹⁷ Strabon, *Geographika-Antik Anadolu Coğrafyası (Kitap XII-XIV)*, çev. Adnan Pekman, İstanbul 2000, s. 249.

¹⁸ George E. Bean, *Eskiçağda Güney Kıyıları*, çev. İnci Delemen-Sedef Çokay, İstanbul 1997, s. 52-53.

¹⁹ Vitruvius, *Mimarlık Üzerine*, Latince'den çev. Çiğdem Dürüşken, İstanbul 2017, s. 55.

gemilerin Aspendos'a kadar ulaştığını ifade eder. Aspendos'a ilişkin çizdiği haritada Pazar Yeri ile Pazar Yeri Kapısı'nı yukarda şehrin içinde göstermektedir. Şehrin güney kapısının aynı zamanda Liman Kapısı olduğunu belirtir. Ayrıca şehrin pazar alanını uzunca anlatmaktadır.²⁰ Roma devrinin ünlü mimarı Vitruvius'un yerleşim planına Aspendos'ta uyulmadığı söylenebilir. Çünkü limanın yanında ikinci bir Pazar alanı var mı onu tam olarak bilemiyoruz. Bizans döneminde giderek sönen Aspendos şehrinde ihtiyaçları karşılayan pazarın şehirle aynı kaderi paylaştığını düşünüyoruz.

Selçuklular devrinin sosyal ve ekonomik tarihi üzerine önemli çalışmalara imza atan Prof. Dr. Tuncer Baykara, yukarda ifade ettiğimiz gibi coğrafi esaslı hafta pazarlarının Selçuklular devrinde örneğine rastlanmadığını yazsa da bölgede siyasi birliği sağlayan Selçukluların kısa sürede Antalya, Karahisar-ı Teke (Serik) ve Alaiye ahalisinin alış-veriş yapabileceği Köprü Pazarı'nı ikame ettiğini düşünüyoruz. Ama bu konuyu destekleyecek elimizde şimdilik bir dayanak olmadığını hemen ilave etmek isteriz. Köprü Pazarı'nın Beylikler döneminde kurulduğuna dair de elimizde bir kanıt bulunmamaktadır. İbni Batuta'dan öğrendiğimize göre o dönemde Antalya bölgesi Hamit Oğulları ile Karaman Oğulları arasında taksim edilmiş durumdaydı.²¹ Böyle siyasi bir tabloda Antalya ile Alaiye arasında bulunan bir pazarın yaşamasının pek mümkün gözükmediğini ifade etmek isteriz. Kaldı ki Karamanoğulları'nı anlatan Karamannâme'de Serik bölgesinin ilk adı olan ve Osmanlı belgelerinde Kökez Yeri, Surlu Kökez ve Kökez²² şeklinde geçen kaydı çağrıştıran Kökez, Kökez Han, Kökez Bey, Kökezoğlu ifadesi çok geçmekle beraber yine bölgede önemli bir isim olan Köprü Pazarı kaydına rastlayamadık.²³ Ama XV. yüzyıldan beri Garbi Karaağaç kaza merkezinde kurulan Karahüyük Pazarı²⁴ gibi Köprü Pazarı kaydını da 1455 yılından itibaren Osmanlı arşiv belgelerinden takip edebiliyoruz.

²⁰ Karl Graf von Lanckoronski, *Pamphylia ve Pisidia Kentleri, I, Pamphylia*, çev. Selma Bulgurlu Gün, İstanbul 2005, s. 85-86, 89, 96.

²¹ İbn Batuta, *İbn Batuta Seyahatnamesinden Seçmeler*, haz. İsmet Parmaksızoğlu, Ankara 1981, s. 3-8.

²² Muhammet Güçlü, *1864-1950 Yılları Arasında Serik (İdari, Ekonomik, Sosyal)*, Antalya 2000, s. 4-8.

²³ Şikari, *Karamanname (Zamanın Kahramanı Karamaniler'in Tarihi)*, haz. Metin Sözen-Necdet Sakaoğlu, İstanbul 2005, s. 74, 109, 123, 177.

²⁴ Tuncer Baykara, "Bir Osmanlı Çağı Pazarının Çöküşü: Karahüyük Pazarı", *XI. Türk Tarih Kongresi (1990) Tebliğler*, III, Ankara 1994, s. 1099.

Osmanlı Devrinde Köprü Pazarı Pazarın kurulmasının sebepleri

Antalya'da Osmanlı hâkimiyeti Tekeoğlu'nun I. Murad'a kalelerini verip bağlılığını bildirmesi ile başlasa da Teke'nin fethinin Yıldırım Bayezid zamanında gerçekleştiğini ilk Osmanlı tarihçilerinden öğreniyoruz.²⁵ Osmanlılar devrinde Karahisar-ı Teke kazası XVI yüzyıldan itibaren Karahisar ve Serik nahiyesi olarak ikiye ayrılmıştır.²⁶ Karahisar-ı Teke kazasında Karahisar, Köprü ve Alahisar adlarında pazarlar kurulduğunu biliyoruz.²⁷ Ama bunlar içinde Karahisar ve Köprü pazarları bölgenin ünlü pazarları olarak bilinmektedir. Esasen pazarlar içinde Köprü pazarı ise bu çalışmanın konusunu teşkil etmektedir.

Köprü pazarının burada kurulmasının sebeplerinden birisi Antalya-Alaiye ile Antalya-Konya arasında işleyen ulaşım ve ticaret yollarının buradan geçmesiydi. Bir diğer sebep ise Antalya ile Alaiye arasındaki yol üzerinde bulunan önemli engellerden birisi olan Aspendos Nehri/Köprü Suyu üzerine yukarıda belirttiğimiz gibi Sultan Alaeddin Keykubat'ın bir köprü yaptırmış olmasıdır. Ama Antalya, Alaiye ve Konya arasındaki ulaşım için önemli olan köprüünün zaman içinde harap olduğunu, ağaçtan yapılanın da Şahkulu isyanı sırasında tahrip edildiğini anlıyoruz. Bu durum Köprü Pazarı'nın canlı ve kalabalık bir şekilde kurulmasını olumsuz yönde etkilemektedir. Murat Paşa Vakfiyesi'nden anladığımıza göre köprüünün tamiri veya yeniden yapılması XVI. Yüzyılın son çeyreğine kadar sürmüştür. Çünkü 1555 yılına ait Tahrir Defteri'nde geçen "*Meremmetciyan-ı cısr-i ab-ı Aspendos der beyan-ı Manavgat ve Antalya cısr-i mezbur gayet gerekli ve eğer zamanında tamirinden ihtiyaç üzre olup kemaken mukarrer*" kaydı önemlidir. Buradan Manavgat ile Antalya arasında bulunan Aspendos Suyu köprüsünün onarılması, adı geçen köprüünün gerekli ve eskiden olduğu gibi zamanında tamirine ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır. Aspendos Suyu üzerinde bulunan köprü yolcular için gerekli olduğu gibi köprüünün Antalya tarafında kurulan pazara gelenler için de önemlidir Bundan dolayı Sultan Alaeddin Köprüsü/Aspendos Köprüsü'nün onarımı ile ilgili olarak on kişinin görevlendirildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca Manavgat'ın köylerinde ise muaf kaydedilen zümreler arasında yedi adet meremmetçi ve yedi adet köprücü

²⁵ Neşri, a.g.e., s. 114, 154; Tunca Kortantamer, "Yeni Bilgilerin Işığında Ahmedî'nin Hayatı", *Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, S. 1, İzmir 1980, s. 169.

²⁶ Tuncer Baykara, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I-Anadolu'nun İdari Taksimatı*, Ankara 1988, s.181.

²⁷ 166 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri 937/1530, s. 151, 153.

kaydedilmesi önemlidir.²⁸ Bu kayıttan on iki yıl sonra düzenlenen bir vakıf defterinde konuya biraz daha açıklık getirilmektedir. 1567 yılına ait vakıf defterinde Aspendos Nehri üzerinde bulunan köprünün harap olduğu, ağaçtan bina edildiği ama Şeytankulu/Şahkulu isyanı sırasında tahrip edildiği, hayır sahibi bazı adamlar tarafından yeniden ağaçtan yapılmışsa da her sene insan ve hayvanların ölmesinden dolayı Karaman Beylerbeyi Murat Paşa köprüyü yeniden bina ettirdiği, Manavgat tarafında bulunan harap çeltik argını tamir ettirerek söz konusu köprünün giderlerine vakfettiği kayıtlıdır. Evasıt-ı Cemaziyelula 982/28 Ağustos-7 Eylül 1574 tarihinde yazılan Murat Paşa vakfında da Aspendos Nehri üzerinde bulunan köprüden söz edilmekte ve vakfın bazı gelirlerinin köprüye tahsis edildiği görülmektedir. Ama vakıfta geçen köprünün Murat Paşa tarafından yapıldığı bilgisi doğru olmasa gerektir. Murat Paşa, Aspendos Nehri üzerinde olan köprüyü tamir ettirmiş olmalıdır.²⁹ Zaten yukarıda sözünü ettiğimiz belgede Aspendos Suyu köprüsünün onarımından bahsedilmektedir.

Köprü pazarının burada kurulmasının sebeplerinden bir diğeri ise ilkçağlardan beri Aspendos nehrinde³⁰ kendi adıyla bir iskele bulunmasıdır. Bu iskelenin Osmanlı devrinde varlığını koruduğu bilinmekte olup 1455 yılı tahririnde Aspendos iskelesi ile Aspendos suyunda işleyen gemiden bahsedilmektedir.³¹ 1455 yılında Atabey pazarının kıstı (hisse, pay) 800 akçe, Manavgat pazarının kıstı 4220 akçe, Manavgat iskelesinin kıstı 4500 akçe iken Aspendos iskelesinin yarı hasılı 3000 akçe idi.³² Bu durumda tam hasılı 6000 akçe oluyor ki bu miktar bölgedeki (Manavgat kazası) iskele ve pazar gelirlerinin en yükseği idi. Böylece Köprü pazarına Alaiye ve Adalya tarafından gelen tüccarlar ve mallar deniz yolu ile Aspendos iskelesine gelmekte ve kolayca pazar alanına ulaşabilmekteydi.

XV. ve XVII. Yüzyıllarda Köprü Pazarı

Köprü Pazarı'na ilişkin XV. yüzyılın ortalarından itibaren Osmanlı belgelerinden sağlıklı bilgi alabiliyoruz. 1455 tahririne göre Köprü bazarı ve Karahisar bazarı Nasuh uhdesinde olup yılda 6000 akçe geliri bulunmaktadır. XVI. Yüzyılın başlarında düzenlenen Tahrir Defteri 107'ye göre Aksu bac-ı bazar

²⁸ Karaca, *Manavgat Kazası*, s. 64, 218.

²⁹ Behset Karaca, *XV. ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı*, Isparta 2002, s. 402, 324-325.

³⁰ İlkçağ'da Aspendos Nehri'nde deniz ulaşımı ve deniz savaşları hakkında bakınız: Francis Beaufort, *Karamanya*, çev. Ali Neyzi-Doğan Türker, Antalya 2002, s. 141.

³¹ Karaca, *Teke Sancağı*, s. 139.

³² Karaca, *Manavgat Kazası*, s. 161.

vergisi 1000 akçe iken “*ihtisab-ı bazar-ı Karahisar ve bazar-ı Köprü ma’a ihzarı’nın 20.000 akça*” olduğu görülmektedir. 1530 tahririne göre ise “*ihtisab-ı bazar-ı Karahisar ma’a Köprü ve ihzar-ı bazar-ı mezkurun 10.000 akça*”, “*mukata’a-i bac-ı bazar-ı Köprü ve Karahisar 9000 akça*” idi. XVI. Yüzyılın ikinci yarısında düzenlenen 1568 tahririnde ise Köprü, Karahisar ve Alahisar pazarlarının ihtisab-ı bazar resmi 10.000 akçe iken bac-ı bazar vergisi ise 12000 akçe idi. Ayrıca Seydi Ahmet Çelebi vakfında Isparta Pazarı’ndan bahsedilmesi diğer bölgelerle ticari ilişkiler olduğuna işaret eder.³³ Biraz sonra Evliya Çelebi’den söz ederken bahsedileceği gibi Köprü Pazarı’na Hamid’den satıcı ve alıcılar geldiği gibi Karahisar-ı Teke’den (Serik) de Isparta Pazarı’na gidenler olduğu anlaşılmaktadır. Yukarıda görüldüğü gibi Osmanlı döneminde Karahisar-ı Teke kazasının önemli bir pazarı olan Köprü Pazarı sadece bölge insanının ihtiyaçlarını karşılamakla kalmayıp, konumundan dolayı diğer bölge insanların da alış veriş ettiği bir pazar konumundaydı.

XVI. Yüzyılın ikinci yarısında meydana gelen suhte ayaklanmaları ile Köprü Pazarı’nın bu konumu biraz zedelenmiş gözüküyor. Çünkü 3 Safer 979/27 Haziran 1571 tarihinde Manavgat, Alaiye, Düşenbe, Karahisar-ı Teke kadılarına yazılan bir hükümde Teke Sancağı suhtelerinin baş kaldırıp, Manavgat kazasında üç oğlan kapmak alçaklığında buldukları, sonra binden ziyade levent taifesiyle toplanıp Köprü adlı pazarı basarak yağmalamak, adam öldürmek gibi olayların ötesine geçtikleri bildirildiğinden vaki ise il eri ve seferden kalan sipahi ve gayr-i muaveneti ile üzerlerine varılıp ve suçu sabit olanların küreğe konulmak üzere hapsedilip bildirmeleri istenmektedir.³⁴ Teke Sancağı suhtelerinin Köprü Pazarı’nı basmaları ve işledikleri cürümlerle ilgili şikayetler devam etmiş olmalı ki padişah tarafından konuya ilişkin yeni hükümler gönderildiği görülmektedir. Çünkü 11 Safer 979/ 5 Temmuz 1571 tarihli hükme göre Teke Sancağı suhteleri, Manavgat ve Alaiye suhteleri ile mücadeleleri sırasında yüzden fazla levendat taifesi toplayıp “*Köprü nam pazarı basıp malları garet ve iki oğlanı dahi alıp, Veli, Ahmet ve diğer Veli nam kimesneleri kalt edip biz Celali olduk siz pazara gelmeyün deyü nicesinin sakallarını kesip, siyaset edüp (asup) ve pazara kimesne gelmesin deyü çağırdup nice teaddileri*” ile halkı dehşete düşürmüştür.³⁵ Bir başka kayıttan Köprü Pazarı’nı basıp yağmalayan suhtelerin hakaret olsun diye birkaç pazar ehlinin sakallarını kestikleri bilinmektedir.³⁶ Hemen burada şunu ilave

³³ Karaca, *Teke Sancağı*, s. 139-140.

³⁴ Karaca, *Teke Sancağı*, s. 59-60.

³⁵ Mustafa Akdağ, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası-Celali İsyânları*, İstanbul 1995, s. 201-202.

³⁶ Erdoğan, a.g.e., s. 16.

eldim ki Köprü Pazarı, Manvgat kazasında değil Karahisar-ı Teke kazası sınırları içinde Köprü Suyu'nun Serik tarafında kurulmaktadır.

Evliya Çelebi seyahatnamesinde geçen Köprü Pazarı'nda binden fazla sazdan yapılmış kulübe şeklindeki dükkânların bir kısmının 1530 yılı kaydına göre Bali Bey Vakfı'nın (Mir-liva-i Teke) malı olduğunu ve senelik 600 akçe icar geliri sağladığını anlıyoruz. 1555 yılı kaydında ise Bali Bey Vakfı'na ait dükkânların durumu açık olarak belirtilmiş ve Köprü Pazarı'ndaki 30 adet dükkânın icar geliri olan 600 akçenin Aspendos Suyu üzerinde olan Sultan Alaeddin Köprüsü'nün onarımı için harcanacağı belirtilmiştir.³⁷ II. Selim'in saltanatının ilk yıllarında muhtemelen Temmuz 1567 tarihinden biraz önce hazırlanan ve bir cülûs defteri olan Defter-i Evkaf-ı Liva-i Teke'ye göre Antalya'da kale dışında olan Balı Bey Cami-i Vafı'nın Köprü Bazarı'nda bulunan dükkânların icar gelirinin 2000 akçe olduğu görülmektedir. Ayrıca Köprü Bazarı'nda bulunan dükkânların icarından gelen gelirin 450 akçesinin Karahisar nahiyesinde Aspendos Suyu köprüsünün onarımına ayrıldığı anlaşılmaktadır.³⁸ Burada dikkat çekmemiz gereken konu II. Selim döneminde Balı Bey Vakfı'nın Köprü Bazarı'nda bulunan dükkânlarının sayısı artmış olmalı ki on iki yıl içinde icar gelirinin 600 akçeden 2000 akçeye çıktığı görülmektedir. Ama Balı Bey Vakfı'ndan Aspendos Suyu üzerinde bulunan Sultan Alaeddin Köprüsü'nün onarımına ayrılan miktarın ise 600 akçeden 450 akçeye düştüğünü görüyoruz.

Piri Reis, XVI. Yüzyılım ilk yarısına ait Kitab-ı Bahriyesi'nde Manvgat Suyu'nun batısında harap bir kale olan eski Andaliyye (Side) olduğunu, harap olan bu kale ile Andaliyye arasında iki büyük su olduğunu, bunlardan birine Köprü Suyu diğereine Aksu dendiğini belirtir. Ayrıca bölgeye ilişkin çizdiği haritada Köprü Suyu'nu işaret eder. Ama Köprü Pazarı'na ilişkin bilgi vermez.³⁹ Katip Çelebi, 1648 yılında yazmaya başladığı ünlü coğrafya eserinde Teke (Antalya) Livası faslı altında Düden ve Aksu nehirlerinden söz ederken Köprü Suyu'nun adından bahsetmediği görülmektedir. Ama ismini açık olarak zikretmediği Köprü Suyu için "Bu su bir nehr-i azimdir. Köprü Bazarı'nda deryaya dökülür. Gemi ile geçülür. Köprü Bazar Antalya şarkisinde Manavgat kazasının nahiyesidir .... Bu nahiyede susam ve çilek çok olur" demektedir.⁴⁰ Katip Çelebi'nin

³⁷ Karaca, *Manavgat Kazası*, s. 69, 71.

³⁸ M. Akif Erdoğru, "Antalya ve Havalisi Tarihi İçin Bir Kaynak: Defter-i Evkaf-ı Liva-ı Teke", *Ege Üni. Tarih İncelemeleri Dergisi*, S. 10, İzmir 1995, s. 103-104.

³⁹ Piri Reis, *Kitab-ı Bahriye*, ed. Ertuğrul Zekai Ökte, C. 4, Ankara 1988, s. 382//b-383/a, 1607.

⁴⁰ Katip Çelebi, *Cihannüma*, İstanbul 1145/1732, s. 638-639; Katip Çelebi, *Kitab-ı Cihannüma*, C. I, Ankara 2009, s. 638-639.

verdiği bu bilgilerden Köprü Pazar hakkında ayrıntılı bilgi edinemesek de nahiyeye adı olduğunu, Köprü Pazar'ın adı belirtildiğine göre pazarın kurulduğunu, Köprü Suyu'nun büyük olduğunu ve gemi ile geçildiğini öğreniyoruz. Köprü Suyu'nun gemi ile geçildiği ifadesi göz önüne alınırsa Karaman Beylerbeyi Murat Paşa'nın XVI. Yüzyılın ikinci yarısında inşa veya tamir ettirdiği köprünün tekrar yıkıldığı sonucuna varabiliriz. İnsanlar ortada köprü varken ne diye nehri gemi ile geçsinler diye düşünüyoruz. Ayrıca Köprü Pazar'ın Manavgat kazasına bağlı bir nahiyeye olduğu bilgisinin de yanlış olduğunu düşünüyoruz.⁴¹ Kaldı ki Köprü Pazarı'nın kurulduğu yer yukarıda da söz ettiğimiz gibi Karahisar-ı Teke kazasının Serik nahiyesine bağlıdır.

XVII. yüzyılın ikinci yarısında (1672-1673) Teke havalisine gelen ünlü seyyah Evliya Çelebi, Teke Karahisarı ve ona bağlı Görüş/Kürüş köyünden sonra iki saat düz ormanları geçerek Nehr-i Ulusu diye adlandırdığı Aspendos/Köprü Suyu'na ulaşmıştır. Nehri Ulusu'nun üzerinde Sultan Alaeddin Keykubat tarafından yapılan on bir gözlü büyük bir köprü bulunmaktadır. Köprü Pazarını, duruş şeklini ve katılanları *"Ve cisrin Adalya canibinde binden müteceviz saz ü neyden kulübe-i ahzan-misal dükkânlar vardır. Haftada bir cum'aertesini gün Serik nahiyesinden ve Karahisar'dan (Karahisar-ı Teke) ve Ala'iyye ve Adalya'dan ve Teke ve Hamid'den kırk elli bin adem bir gün bir gecede cem' olup azim bazar durur"* şeklinde tarif etmektedir.⁴² Köprü Pazarı Serik Subaşı Nişancı Paşa hasıdır. Onun subaşısı, kadısı ve Karahisar ve Manavgat kadısı o gün orada hazır olup büyük kavga ve davalar sonuçlandırılır, kadılara sicil için üç akçe, hüccet için on akçe verilir. Kadı bir akçe fazla istesin önündeki tahtayı (piş-tahtasın) başında pare pare ederler ve giderler. Öyle leccüc Manavgat kavmidir. Manavgat nerededir diye sorarsan *"Ya gerü kaldı, ya ileridedir"* diye cevap verirler. Bu vilayet halkı haftanın günlerini Salı, Çarşamba, Perşembe, Cuma diye hesap etmezler. Her gün bir semtte pazar kurulduğu için o pazar günlerine göre hesap ederler ve *"Ulu Pazar, Kiçi Pazar, Beri Pazar, Öte Pazar ve Serik Pazar ve Manavgat Pazar"* derler. Evliya Çelebi'nin bu ifadesinden Karahisar-ı Teke kazasında bildiğimiz Karahisar, Köprü ve Alahisar

⁴¹ Tuncer Baykara'ya göre XVI. Yüzyılda Alaiye Sancağına bağlı Manavgat kazasına Manavgat, Akçahisar ve Atabey adlarında nahiyeler bağlıdır. Baykara, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş*, s. 189; Behset Karaca'ya göre 1530 ve 1555 yıllarında Manavgat kazasının Akçahisar, Atabey ve Manavgat adlarında üç nahiyesi bulunmaktadır. Ama Karaca, 1642-1643 kaydına göre Alaiye Sancağı'nın Manavgat, Alaiye ve Akseki adlarında üç kazası olduğunu, bunlara bağlı birçok nahiyeye kaydedildiğini belirtmektedir. Karaca, *Manavgat Kazası*, s. 44-45, 46.

⁴² Evliya Çelebi b. Derviş Mehmet Zilli, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, haz. Yücel Dağlı-Seyit Ali Kahraman-Robert Dankoff, İstanbul 2005, s. 148-149.

pazarlarına ilave olarak Serik Pazarı'nın da olduğunu öğreniyoruz. Ama Serik pazarı diye adlandırılan pazarın Alahisar pazarı ile aynı olması da muhtemeldir. Seyyah Köprü Pazarı'nda bir gün vakit geçirdikten sonra Ulusu Köprüsü'nden Manavgat tarafına geçmiştir.⁴³ Köprü Pazarı'nda alınan ve satılanlar hakkında XIX. yüzyılda seyyahlarda geçen bir iki küçük kaydın dışında bir fikrimiz yoktur. Örneğin Rahip E. T. Daniell, biraz kahve ve pirinç almaları için adamlarını Köprü Pazarı'na gönderdiğini ifade etmektedir. Ama bütün ihtiyaçların görüldüğü büyük bir pazar olduğu neredeyse kesin bir durumdur. Çünkü daha sonra bizzat şahit olduğumuz (1970'li yıllar) onun yerini alan Kökez Pazarı'nı göz önüne alırsak Köprü Pazarı'nda hayvan/mal, at, eşek, deve, hububat, susam, her türlü meyve sebze (çilek), tahin helvası, giyim eşyası, dokuma ürünleri, el aletleri, ev gereçleri, hayvan çanları, yiyecek, içecek, tavuk, yumurta, süt ürünleri (peynir, çökelek, tereyağı), hayvan derisi ve her türlü ihtiyaç malzemesinin alındığı ve satıldığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Bölgenin önemli pazarına Antalya, Karahisar, Serik, Alaiye ile Hamid'den 40-50 bin kişinin alış veriş için katıldığı bilinmektedir. Bu verilerden sonra Köprü Pazarı'nın sancaklar hatta bölgeler arasında katılımın olduğu büyük bir coğrafi haftalık pazar olduğunu söyleyebiliriz.

Son yüzyıllarda Köprü Pazarı (XIX-XX. Yüzyıllar)

XIX. yüzyıldan itibaren özellikle seyyahların pazara ilişkin bazı bilgiler verdiği görülmektedir. Fred Burnaby'n belirttiği gibi Anadolu'nun (Mudurnu) köy ve kasabalarda hiç bir dükkân bulunmamaktadır. Anadolu insanı alış-veriş ihtiyacını pazarlardan karşılamaktadır. Seyyahlar haftalık pazarlara rastlamazsa ihtiyaçlarını karşılamakta zorluk çekmektedir.⁴⁴ F. Burnaby'n bu bilgisi her ne kadar kuzey-batı Anadolu için söylenmişse de Akdeniz bölgesi için de geçerlidir. Örneğin Alanya ve Manavgat yönünden gelen İngiliz Albay W. M. Leake, 16 Mart 1800 tarihinde Daşşehir'den (Taşağıl) Stavros'a (İstavros, Boztepe) giderken iki üç saat sonra büyük bir nehre (Köprü Suyu) geldiğini, bu nehrin bir kemeri hala ayakta olan muhteşem antik bir köprünün kalıntıları üzerine inşa edilen ve bazı bölümlerinde modern çalışmaların görüldüğü bir köprü ile geçildiğini belirtmektedir.⁴⁵ Ancak sözünü ettiği köprünün Antalya tarafında bulunan handan ve her Cumartesi kurulan Köprü Pazarı'ndan bir kelime olsun bahsetmediği görülmektedir. Ama 1836 yılının Nisan ayında Perge, Sillyon (Asar)

⁴³ Evliya Çelebi b. Derviş Mehemmet Zilli, a.g.e., s. 149.

⁴⁴ Fred Burnaby, *At Sirtında Anadolu*, çev. Fatma Taşkent, İstanbul 2011, s. 84.

⁴⁵ William Martin Leake, *Journal of A Tour in Asia Minor*, London 1824, s. 131-132.

üzerinden Aspendos'a giden Fransız seyyah Charles Texier, Asar köyünden sonra Pınalar (Pınarcık) ve Kuşlar köylerinden söz etmektedir. Ayrıca Eurymedon Irmağı'nın aşağı kısmına Roma Köprüsü (Selçuklu Köprüsü kast ediliyor) nedeniyle Köprü Su/Köprü Irmağı dendiğini, ırmağın ağzındaki küçük köyün adının Köprü Pazar olduğunu belirtir. Komşu köylerin her hafta pazar kurmak için burada toplandığını ifade eder. Köylülere çevrede Köprü veya Capri adında bir yer olup olmadığı sorulduğunda olumlu cevap verirler. Seyyaha göre Köprüçay üzerindeki köprü eski temeller üzerine yapılmış olup Side'ye gitmek için bu köprüden geçilir.⁴⁶ C. Texier'in Aspendos'taki köyün adı konusunda yanıldığını hemen ifade edelim. Çünkü köyün adı onun ifade ettiği gibi Köprü Pazar değil Balkıs köyüdür. Hatta Osmanlı kayıtlarında 11 erkek nüfusa sahip olan köyün tam adı "*Çiftlik-i cedid Derenez ve Balkıs*" idi.⁴⁷ Köprü Pazar ise Köprü Irmağı üzerine inşa edilen köprünün Antalya tarafına kurulan pazarın adıdır. Rahip E. T. Daniell 1842 yılı Mart ayında başladığı Likya ve Pamfilya gezisi kapsamında geldiği Zerk'ten Eurymedon Vadisi yoluyla Aspendos'a ulaştığını belirtir. Bu sırada Türklerin Aspendos şehri önünden akan nehre Köprü Irmağı adını verdiğini öğrenmiştir. Daniell, 28 Temmuz 1842 tarihinde Eski Antalya'ya (Side) gitmeye karar verdi ve ateşlenmesine rağmen ertesi gün kavurucu bir sıcak altında zorlu bir yolculuk yaparak Side'ye ulaştı. Bir gün sonra yani 30 Temmuz'da (Cumartesi) adamlarını Aspendos köprüsünde saat on ikide açılan (sabah güneşin doğuş zamanı kastediliyor) bir pazardan biraz pirinç ile kahve deneyip almaları için gönderdi. Kendisi de adamlarını yollayabildiği kadar erkenden yola koyulduğunu, Pazar gecesi İstavros (Boztepe) köyünde açıkta bir iki saat konakladıktan sonra Adalya'ya ulaştığını belirtir.⁴⁸ Rahip Daniell'den sonra Antalyalı D. E. Danielloğlu ve arkadaşları 1850 yılının Nisan ayı başında bir Pamfilya seyahati yapmışlardır. Bu seyahat sırasında Perge, Sillyon'a (Karahisar-ı Teke) uğradılar ve Karahisar-ı Teke'nin yönetim merkezi olan Yanköy'de konakladılar. Birkaç adamını şarap ve tavuk almak üzere Karahisar pazarına gönderdiler. Bu sırada adamları nahiye binasına gittiler. 16 Nisan sabahı Karahisar'dan ayrılan Danielloğlu ve arkadaşları iki saat ilerledikten sonra açıklık bir yerde kurulan panayıra ya da bir köy pazarına rastlamışlardı. Panayırdan

⁴⁶ Charles Texier, *Küçük Asya Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi*, çev. Ali Suat, Latin Harflerine Aktaran: Kazım Yaşar Koprman, Sadeleştiren: Musa Yıldız, C. 3, Ankara 2002, s. 458, 473.

⁴⁷ Mehmet Ak, "Teke Sancağında 1831 Sayımına Göre Nüfus ve Yerleşme", *History Studies International Journal of History*, VI/3, 2014, s. 32-33.

⁴⁸ T. A. B. Spratt-Edward Forbes, *Müteveffa Rahip E. T. Daniell'in Eşliğinde Milyas, Kıbratis ve Likya'da Yolculuklar*, II, çev. Doğan Türker, Antalya 2008, s. 32-35

rastladıkları tanıdıkları onlara kahve ikram ettiler.⁴⁹ Danieloğlu'nun söz ettiği panayır veya Pazar, Alacami'nin altında Pınarcık köyünün yanındaki Kepez'de kurulan Cidal Pazarı olmalıdır. Cidal pazarında at koşusu da düzenlenmektedir. Macit Selekler, Evliya Çelebi'nin Serik Pazarı diye adlandırdığı pazarın Cidal Pazarı olduğunu düşünmektedir.⁵⁰ Bu Pazar dolayısıyla Alahisar, Serik Pazarı ve Cidal Pazarı şeklinde bir değişim göstermiştir. Danieloğlu ve arkadaşları Cidal Pazarı'ndan sonra tahminimize göre Kuşlar-Ayanoz-Üründü-Belpınar üzerinden altı saatlik yolculuktan sonra Aspendos/Balkız köyüne ulaştılar. Aspendos şehrini ve tiyatrosunu inceledikten sonra doğuya yöneldiler. Seyyah Danieloğlu, Köprü Çayı üzerinde bulunan 350 ayak uzunluğunda 25 ayak genişliğinde muazzam bir köprüye geldiklerini, bir Ortaçağ yapısı olan köprünün iki büyük kemer üzerinde durduğunu, köprünün daha eski bir kısmının bir kıyıda ötekine uzandığını, kıyıda her iki ayağı tutan kemerler köprünün özgün halinde ne kadar büyük olduğunun kanıtı olduğunu ve eski köprünün yerinde küçüklü büyüklü birtakım adacıklar görüldüğünü ifade ediyordu.⁵¹ Seyyah Danieloğlu'nun tarif ettiği iki kemerli köprü Karaman Beylerbeyi Murat Paşa'nın yaptırdığı köprü olmalıdır. Çünkü Evliya Çelebi Sultan Alaeddin Keykubat'ın yaptırdığı on bir gözlü büyük bir köprüden söz etmektedir. Danieloğlu'na göre bu köprü XIX. yüzyılın ortalarında harap olup yerinde adacıklar bulunuyordu. Bütün bu bilgilerin üzerine günümüze ulaşan Selçuklu köprüsünün yedi gözü olduğunu belirtmek isteriz. Burada konumuz açısından asıl üzerinde durulması gereken konu Danieloğlu'nun Köprü Çayı üzerinde yapılan köprüler hakkında uzun değerlendirmeler yaparken hemen yanı başında olan Köprü Han ile Köprü Pazarı hakkında bir kelime olsun bilgi vermemesiydi. Serik bölgesinin belki de en büyük pazarı hakkında neden böyle yaptığını bilemiyoruz. Bu durumu pazarın artık kurulmadığına mı yoksa geldikleri günün pazarın kurulduğu Cumartesi gününden başka bir güne mi rastladığına yormak gerekir bilemiyoruz. Ama yukarıda ifade ettiğimiz gibi Köprü Pazarı'ndan önceki günlerde kurulan pazarlar hakkında bilgi vermiş olması bölgedeki pazarları tanıma açısından önemli bir kayıt olduğunu vurgulamalıyız.

⁴⁹ D. E. Danieloğlu, *1850 yılında Yapılan Bir Pamphylia Seyahati*, çev. Ayşe Özil, Antalya 2010, s. 65-66, 81.

⁵⁰ Macit Selekler, *Yarımşarın Arkasından-Antalya'da Kemer-Melli-İbradı-Serik*, İstanbul 1960, s. 186.

⁵¹ Danieloğlu, a.g.e., s. 81-82, 95-96. Macit Selekler, Murat Paşa'nın yaptırdığı köprünün Selçuklu köprüsünün bakiyesi üzerine yapıldığını, eski köprünün zorla yıkıldığının bedenlerde izleri olduğunu belirtmektedir. Selekler, a.g.e., s. 132.

C. Texier, Rahip Daniell ve Antalyalı Danieloğlu gibi 1884-1885 yıllarında Pamfilya şehirlerinde araştırma yapan Avusturyalı Lanckoronski, Aspendos'un antik dönemde bir liman ve ticaret yeri olduğunu, Eurymedon Çayı'nın ağzı kumla dolduğu ve etrafının bataklık haline dönüştüğü için bunun artık imkansız olduğunu belirtir. Ayrıca biraz içeride eski köprü kalıntısının yanında bir yenisinin çayın üzerini aştığını ifade eder. Lanckoronski mevcut köprü'nün nehri düz bir hat üzerinde aşmak yerine iki yerde kırılarak inşa edildiğini, Pamfilya bölgesinde tek köprü olması açısından da özel bir önemi olduğunu belirtir. Cesurca inşa edilen köprü, bölgedeki İslam yapıları gibi İranlı mimarların eseri olmalı ifadesini kullanır. Roma köprüsü ise yerine inşa edilen ve şimdi ayakta duran yapıya göre heybetli olup nehrin Antalya tarafında sivri kemerli köprübaşının günümüze kadar ulaştığını belirtir. Ayrıca kuzeydeki tepenin yamacında bulunan köyün adının Belkis olduğunu ilave eder. Ekte verdiği haritada nehrin adını Eurymedon/Köprü Suyu olarak kaydettiğini belirtmek isteriz. Ayrıca George Niemann tarafından çizilen 1884 yılını gösterir köprü'nün bir gravürünü de eklemeyi ihmal etmemiştir.⁵² Lanckoronski'nin verdiği bilgilerden antik dönemden beri Aspendos'un liman ve ticaret yeri olduğunu, Köprü Pazarı'nın burada kurulmasının tarihi bir geleneğin sonucu olduğunu öğreniyoruz. G. Niemann'ın köprü gravüründe Köprü Pazarı'nın kurulduğu alanın bir kısmı görülmekle beraber Lanckoronski pazara ilişkin nedense bilgi vermemektedir. V. Quinet ise 1892 yılında yayınlanan eserinde Eurymedon'a Köprü Suyu ve Aspendos'a ise Balkız Sarayı (Belkız) dendiğini belirtir. Aspendos'tan on km uzakta bir Roma Köprüsü'nden bahsetmekle beraber Köprü Pazar'dan söz etmediği anlaşılmaktadır.⁵³ 2 Mayıs 1906 tarihinde akşam karanlığında Antalya'ya gelen Hans Rott, Perge ve Sillyon üzerinden Aspendos'a ulaşmıştır. Burada çok az evi olan Balkıs köyü bulunduğunu belirtir. Hans Rott'un ifadesinden geceyi Köprü Han'da geçirdiğini, sabah olduğunda pazar kalabalığından söz etmesinden günün Cumartesi olduğu anlıyoruz. Seyyah bulunduğu çevreyi, sabahın erken saatlerini ve köprüyü şöyle anlatmaktadır.

"Köprü Han'da bulduğumuz dinginlik sabahın erken saatlerinde deve ve eşeklerin bağrılarıyla bozulmuştur ve orada haftalık bir pazar kurulur. Fakir görünümlü han Köprübazar beldesinin/yerinin son kalıntısıdır. Köprübazar ise yaklaşık 250 yıl önce Cihannüma'da yer almaktadır. Burada bir Ortaçağ köprüsü geniş ve balık bulunan Eurymedon'un üzerinde yüksek ayaklarla (karşı sahile) uzanır. Eurymedon'daki kıvrımda

⁵² Lanckoronski, a.g.e., s. 85, 87-88, 124, Gravür XXVIII.

⁵³ Vital Quinet, *LA Turquie D'Asie*, I, Paris 1892, s. 881-882.

önceden incir ağaçları derin bir şekilde kök salmışlar ve böylece onlar (köprüde) yavaş yavaş tahribata sebep olmuşlardır. (Nehrin) batı kıyısında ise eski köprüünün son ayak kıvrımı bulunur ki bu köprü yüksek kavisler üzerinden karşı tarafa ulaştırır.”⁵⁴

Hans Rott eserinde 1906 yılı itibariyle Köprü Suyu köprüsünün Antalya tarafında haftalık bir pazarın hala kurulduğunu ve orada bulunan hanın Köprü Pazar'ın son kalıntısı olduğunu belirtmesi konumuz açısından önemlidir. Ama Katip Çelebi gibi Köprü Pazar'ını belde veya nahiye olarak nitelemesi doğru değildir. Burası daha önce de ifade ettiğimiz gibi haftalık bir pazarın kurulduğu, han ve bir kısım dükkânların olduğu bir pazar alanıdır. Ama Hans Rott'un ifadesinden pazar alanında hanın dışında dükkân gibi hiçbir yapının bulunmadığı anlaşılmaktadır. Yabancı seyyahlar gibi Antalya Sultanisi muallimlerinden ve gelecekte Antalya Müzesi'nin kurucusu olacak olan eski eserler fahri sorumlusu Süleyman Fikri (Erten) Bey de 1922 yılında yayınladığı eserinde köprü ile Aspendos-Belkıs harabeleri hakkında bilgi vermeyi tercih etmiştir. Ama uzunca anlattığı Selçuklu köprüsünün Antalya tarafında kurulan pazardan bir kelime olsun bahsetmemiştir.⁵⁵ Ancak daha sonra yayınlacağı bir başka eserinde kısa da olsa Köprü Pazarı'ndan ve handan söz ettiği görülecektir.

Osmanlı devrinde özellikle XIX. yüzyılda Anadolu'da Hafta Pazarı ve Panayırın arttığı gözlenmekle beraber Prof. Dr. Mehmet Akif Erdoğan tarafından yapılan çalışmada Köprü Pazarı'nın adının kayıtlar arasında yer almadığı da görülmektedir.⁵⁶ Ama bu durum Köprü Pazarı'nın kurulmadığı anlamına gelmez. Çünkü I. Dünya savaşına kadar Köprü Pazarı'nın kurulduğu birçok kaynaktan okunabilmektedir. Hatta I. Dünya savaşından evvel pazar yerinde ve karşı sahilde her hafta pazarın kurulduğu gün (Cumartesi) spor ve eğlence amaçlı kış mevsimlerinde at koşusu yapmak, cirit oynamak âdeti vardı. 1923 yılının Aralık ayı itibariyle Köprü Pazar alanında Pazar kurulmadığı gibi at yarışları ve cirit oyunları da yapılmaz olmuştur. Aspendos nehri üzerine Sultan Alaeddin Keykubat tarafından yapılan köprü önce nehrin Adalya tarafında kurulan pazara ad olarak verilirken sonra nehre Köprü Suyu/Çayı denilmeye başlanmıştır.⁵⁷ Yukarda söz ettiğimiz gibi Köprü Suyu ifadesine ilk kez XVI.

⁵⁴ Hans Rott, *Kleinasiatische Denkmaler aus Pisidien, Pamphylien, Kappadokien und Lykien*, Leipzig 1908, s. 59.

⁵⁵ Fikri, *Antalya Livası Tarihi*, s. 159-172.

⁵⁶ Erdoğan, a.g.e., s. 12-14, 23-165.

⁵⁷ Selekler, a.g.e., s. 179; Köprü Pazarı'nda at yarışları yapıldığı ve cirit oyunları oynandığı gibi XIX. yüzyılın son çeyreğinde Selanik'e bağlı kaplıcalarıyla ünlü Langaza'da yılda bir kere kurulan Paşa

Yüzyılın ilk yarısına ait olan Piri Reis'in Kitab-ı Bahriye'sinde rastlamaktayız. Günümüzde ise daha çok Köprü Çayı ifadesi kullanılmaktadır.

Köprü Pazarı'nın Dağılması

Elimizdeki kesin kayıtlara göre Köprü Pazarı, XV. yüzyılın ortalarında XX. Yüzyılın başlarına kadar faaliyette olduğu anlaşılmaktadır. Pazarı'nın dağılmasının sebeplerinden birisi Köprü Çayı'nın ağzının zamanla kumla dolması ve nehir ulaşımını engellemesidir. Bu durumu XIX. yüzyılın başlarında F. Beaufort tespit etmekte ve çayın "ağzı önünde uzanan eğri kum setleri" yüzünden "su kesimi bir ayaktan fazla olan sandallar buradan geçemezler" demektedir.⁵⁸ Aynı şekilde yüzyılın sonlarında (1884-1885) bölgeye gelen K. G. von Lanckoronski Eurymedon/Köprü Suyu'nun ağzının bataklık halinde olduğunu belirtmektedir.⁵⁹ Böylece pazara Antalya ve Alaiye tarafından deniz yoluyla gelecek alıcı ve satıcılar rahat bir şekilde ulaşamamıştır. Bu durumda pazarın yavaş yavaş sönmesine ve daha çok yerel özelliğe bürünmesine sebep olmuştur. Çünkü XIX. yüzyılın ikinci yarısında pazarın sönmeye yüz tuttuğunu en azından ilk kurulduğu kadar canlı olmadığını seyahatçıların verdiği bilgilerden anlamaktayız. Bu duruma gelinmesinde Osmanlı'nın sürekli savaş kaybetmesi ile Teke Sancağı'nın bakımsız kalmasının da etkisi olduğunu ilave etmek gerekir. En azında Köprü Çayı'nın ağzında biriken ve nehir ulaşımını engelleyen kumun temizlenemediği aşikârdır. Köprü Çayı'nın ağzını kumun kapaması ve bir süre sonra bölgenin bataklık haline dönüşmesi, XV. yüzyılın ortalarından beri varlığını bildiğimiz Aspendos İskelesinin işlevsiz kalmasına sebep olmuştur. Bu yüzden iskele nehrin girişine taşınmış ve iskelenin bulunduğu köyün adına izafeten Boğazak İskelesi olarak anılmaya başlandığı bilinmektedir.⁶⁰ Bu arada hemen ilave edelim ki Köprü Suyu'nun denizle birleştiği yerin Serik tarafında en azından 1530 yılından beri Boğazak adlı bir köyün varlığını bilmekteyiz.⁶¹ Cumhuriyet devrinin başlarında ise Köprü Suyu'nun ağzındaki kum setlerinin artık çıplak veya çalılarla örtülü tepelere dönüştüğü ve en küçük kayıkların bile

---

Panayırı'nda pehlivan güreşi yapılır ve hediyeler dağıtıldı. İpek Çalışlar, *Mustafa Kemal Atatürk, Mücadelesi ve Özel Hayatı*, İstanbul 2018, s. 68.

⁵⁸ Beaufort, a.g.e., s. 140.

⁵⁹ Lanckoronski, a.g.e., s. 88.

⁶⁰ Güçlü, a.g.e., s. 39.

⁶¹ 166 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri 937/1530, s. 151.

geçişte müşkülât yaşadığı belirtilmektedir. Ama nehrin girişinden sonraki kısmın derin olduğu ilave edilmektedir.⁶²

Bir başka etken ise günümüzdeki Serik kaza merkezinin XIX. yüzyılın sonlarında Şevketiye adıyla kurulmasıdır. Çünkü Serik kaza merkezi Teselya, Yenişehir Yukarı Oba köyü halkından muhacirlerin⁶³ 1887 yılında Kökaz Çeşmesi civarına 73 haneli 286 nüfuslu Şevketiye köyünün kurulması ve onların oraya yerleştirilmesi ile oluşturulmuştur.⁶⁴ Ama halk köy ismi olarak Şevketiye isminden ziyade Kökez ismini kullanmayı tercih etmiştir. Antalya-Alanya, Antalya-Konya yol güzergâhında bulunan Kökez köyünde zamanla cami, han ve fırın yapıldığı görülmektedir. Cuma günleri çevreden namaza gelenlerin kalabalık oluşturduğunu gören seyyar satıcılar sergi açmaya başladılar. Böylece Cuma Pazarı olarak Kökez Pazarı'nın temeli atılmış oluyordu. 1890 yılından sonra ise Kökez köyünde Cuma günleri pazar kurulması adet haline gelmiştir. Böylece bir köy pazarı olarak Kökez Pazarı, Cuma pazarları arasında yerini aldığı gibi Serik bölgesinde bir pazar daha kurulmuş oluyordu. Hele 1910 yılında Teke Mutasarrıfı Nahit Bey başkanlığında toplanan Liva Meclisi, Serik nahiye merkezini Karahisar-ı Teke/Tekke'den Kökez'e nakletme kararı almasıyla, Kökez Pazarı idari merkezde kurulmanın avantajıyla daha da kuvvetlenmiştir. Bu yeni durum da Köprü Pazarı'nın aleyhine olmuştur. Çünkü bölgede 3-5 km gibi çok yakın bir mesafede bir gün ara ile kurulan iki pazardan birinin ortadan kalkması doğal bir durum olmuştur. Ayrıca Kökez köyünde kurulan Cuma Pazarı, Köprü Pazarı'nın sönmesine sebep olduğu gibi yukarıda adını zikrettiğimiz Cidal Pazarı'nın da sonunu getirmiştir. Ama biraz önce ifade ettiğimiz gibi Hans Rott'un 1906 yılı Mayıs ayında bizzat şahit olduğu ve Macit Selekler'in belirttiğine göre Köprü Pazarı, Birinci Dünya savaşı'na kadar (1914) Evliya Çelebi'nin tasvir ettiği gibi aynen canlılığını muhafaza edebilmiştir. Bunun başlıca sebebi pazar için toplanan ahalinin at yarışları ile cirit oyunları yapması ve yapılan bu spor etkinliğini seyretmesi idi. Birinci Dünya Savaşı'nın insan ve hayvan nesline vurduğu darbe neticesinde cirit oyunları 1914 yılından sonra bir daha oynanamadığı gibi at yarışları savaş sonrasında canlandırılmak istense de iyi cins at kalmadığından olumlu netice vermemiştir. At yarışlarının revaçta

⁶² Ahmet Rasim, *Akdeniz, Anadolu, Karaman, Finike ve Klikya Sahilleri Klavuzu- Mermeris Feneri'nden Payas'a Kadar*, İstanbul 1930, s. 87.

⁶³ Selekler, a.g.e., s. 123.

⁶⁴ Nejat Göyünç, "Hane Deyimi Hakkında", *İÜ Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, C. 37, S. 32, İstanbul 1979, s. 124, 128; Güçlü, a.g.e., s. 22-23.

olduğu dönemde Honamlı aşiretinden Mehmet Bey atının geri kalmasından dolayı üzüldüğü ve yüreğine inerek öldüğü, ölüm döşeğinde iken gelecek hafta atımı yine salın baş alırsa mezarımın başında ünleyin dediği halk arasında anlatılmaktadır.⁶⁵ Keza Süleyman Fikri Erten de XX. Yüzyılın ortalarına doğru basılan bir başka eserinde köprünün kenarında yakın zamana kadar büyük bir Pazar kurulduğunu, I. Dünya Savaşı'na kadar burada bir hanın mevcut olduğunu ve ama artık pazardan eser kalmadığını vurgular.⁶⁶ Hemen hemen aynı dönemde bölge üzerine yaptığı turizm amaçlı çalışmalarını yayınlayan Dr. Burhanettin Onat ise Köprü Suyu ve onun üzerinde bulunan Selçuklu köprüsünden söz etmekle beraber Köprü Pazarı'ndan bahsetmediği görülmektedir. O esere sadece G. Niemann gibi köprünün pazar tarafını da görebileceğimiz bir resmini koymakla yetinmiştir.⁶⁷ Ama günümüzde halk arasında köprüye "Pazar Köprüsü" denilerek Köprü Pazarı'nın hatırası hafızalarda yaşatılmaktadır.⁶⁸

Yolcu ve pazara gelenlerin barınma ihtiyacını karşılamak için yapıldığını bildiğimiz han ise kaderine terk edilmiştir. Çünkü I. Dünya Savaşı'na kadar köprünün Antalya tarafında bir han olduğu bilinmektedir.⁶⁹ Köprü Pazarı'nın dağılmasından kısa bir süre sonra (1923) Serik nahiye müdürünün hazırladığı rapordan anladığımız göre Selçuklu hanından geriye sadece bir kapı kalmıştır.⁷⁰ Robert Koleji hocalarından Rudolf M. Riefstahl Anadolu'nun güney-batında bulunan Türk mimari eserlerini incelemek üzere 1929 yılında bir gezi yapmıştır. Bu gezi kapsamında Antalya'ya gelen Riefstahl, Köprü Suyu/Çayı kenarında bulunan Köprü Han'dan söz etmektedir.⁷¹ Tabii R. M. Riefstahl bölgeye geldiğinde Köprü Han'ın sadece kalıntısı kalmış olmalıdır. Günümüzde ise Köprü Han'dan her hangi bir iz olmadığı gibi nehrin batı tarafında Roma Köprüsü'nün bir gözlü kalıntısı ile eski temelleri üzerine daha alçak inşa edilen Selçuklu köprüsünden başka bir yapı veya kalıntı olmadığı görülmektedir.

Halk arasında Selçuklu Köprüsü, Pazar Köprüsü denilen köprünün Serik tarafında Köprü Han ile Köprü Pazar'ın yerinde sanki eski görünümünü kısmen

⁶⁵ Selekler, a.g.e., s. 124-125, 173-174, 186; Muhammet Güçlü, "XX. Yüzyılın Başlarında Serik", *Türk Kültürü Dergisi*, S. 391, Kasım 1995, s. 686.

⁶⁶ S. Fikri Erten, *Antalya Tarihi*, III, Antalya 1948, s. 99.

⁶⁷ Burhanettin Onat, "Coğrafya", *Turistik Antalya*, haz. Antalya'yı Tanıtma ve Turizm Derneği, Ankara 1952, s. 24, 48, 62.

⁶⁸ Güçlü, a.g.m., s. 691.

⁶⁹ Erten, *Antalya Tarihi*, s. 99.

⁷⁰ Selekler, a.g.e., s. 182-183.

⁷¹ Rudolf M. Riefstahl, *Cenubu Garbi Anadolu'da Türk Mimarisi*, İstanbul 1941, s. 50.

hatırlatan 20 kadar dükkân bulunmaktadır.⁷² Bölgede beşyüz yıldan fazla önemli bir pazar olarak işlev gören Köprü Pazarı'nın hatırasını yaşatmak ilgililerden beklenmektedir. En azından köprünün adının yanına Köprü Han ve Köprü Pazarı ifadeleri eklenmelidir. Böylece genç nesillerin hafızasına pazara ilişkin bilgiler yerleşecektir.

Köprü Pazarı'nın yerini alan Kökez Pazarı'nda cirit oynandığı, at yarışı yapıldığına dair elimizde bir kayıt bulunmamaktadır. Ama Cumhuriyet döneminde Serik'te spor, eğlence ve yardım amaçlı deve güreşi, pehlivan güreşi ve at yarışları yapıldığı bilinmektedir. Örneğin Aspendos tiyatrosu pehlivan güreşleri yapmak için bir dönem kullanılmıştır.⁷³ Ama bölgede cirit oynandığına ilişkin bilgimiz yoktur.

SONUÇ

Köprü Pazarı adlı çalışmamızda öncelikle pazara adını veren köprünün inşası üzerinde durulmuştur. Köprü ilk olarak M. S. IV. yüzyılın başlarında Roma döneminde yapılmıştır. Selçuklular devrinde Alaeddin Keykubat zamanında kalıntıları üzerine yeniden inşa edildiği için Osmanlı kaynaklarında genellikle Sultan Alaeddin Keykubat Köprüsü olarak geçmektedir. Köprünün Antalya tarafına bir de han inşa edilmiştir.

Selçuklular ve Beylikler döneminde faal olduğunu düşündüğümüz Köprü Pazarı'na ilişkin ciddi kayıtlara XV. yüzyılın ortalarından itibaren rastlanmaktadır. Bölgenin en güçlü haftalık pazarlarından birisi olan Köprü Pazar'a Teke, Hamit ve Alaiye sancaklarından insanların iştirak ettiği bilinmektedir. Evliya Çelebi'ye göre pazar alanında binden fazla sazdan yapılmış dükkân bulunmaktadır. Bu dükkânların 30 tanesi ise Balı Bey Vakfı'na aittir. Vakıfnameye göre dükkânların kira geliri köprünün tamir ve bakımına ayrılmıştır. Köprü Pazarı'nın bu derece canlı olmasının sebeplerinden birisi Aspendos Suyu veya Köprü Suyu denilen nehirde gemi ile ulaşım sağlanmasıdır.

Köprü Pazarı, Garbi Karaağaç'taki pazarlarda olduğu gibi zahire veya hayvan pazarı olarak bir yönü ile öne çıkmış bir pazar değildir. Köprü Pazarı zahire, canlı hayvan, hayvan ürünleri, büyük ve küçükbaş çanları, el dokumaları, sanayi ürünleri, susam, tahin helvası, her türlü el aleti ve sebze-meyvenin (çilek) satıldığı bir pazardır. Karahisar-ı Teke Kadısı'nın pazarın kurulduğu gün olan Cumartesi günü yargılama yaptığı bilinmektedir. Suhte isyanları sırasında suhtelerin pazarı basıp kadıyı tehdit ettikleri, pazara gelenlerin saçlarını hakaret

⁷² 9 Temmuz 2018 tarihli inceleme gezisi izleniminden.

⁷³ Muhammet Güçlü, a.g.e., s. 63.

olsun diye kestikleri kayıtlarda geçmektedir. Keza Manavgat kadısı da pazarda hazır olup davaya bakmaktadır. Ayrıca pazarın kurulduğu gün at yarışı ile cirit oyunları düzenlenmesi, pazara katılanların sayısını arttırmayı amaçladığı bilinmektedir. XIX. yüzyıldan itibaren seyyahların pazarlardan ihtiyaçlarını karşıladıkları görülmektedir. Bu kapsamda Rahip E. T. Daniell, adamlarını bir miktar pirinç ve kahve almaları için sabah erkenden Köprü Pazarı'na gönderdiğini kaydetmektedir. Böylece Köprü Pazarı bölge ahalisi için hem ekonomik bir faaliyet alanı hem de sosyal ve sportif amaçlı bir yer olmuştur.

XIX. yüzyılın başlarından itibaren Köprü Suyu'nun ağzında biriken kumlar yüzünden deniz ulaşımının sekteye uğradığı bilinmektedir. Böylece Köprü Pazarı da yavaş yavaş canlılığını kaybetmeye başlamıştır. Aynı yüzyılın sonlarına doğru pazar alanının yakınlarında Şevketiye=Kökez köyünün kurulması ile Köprü Pazarı'nın sonu gelmeye başlamıştır. Çünkü Kökez köyünde bir Cuma pazarı kurulmaya başlandı. I. Dünya savaşına kadar varlığını koruyan Köprü Pazarı'nın yerini Kökez Pazarı almıştır. Serik kaza merkezinde birden fazla pazar kurulana kadar Cuma günü kurulan Kökez Pazarı bölgenin en güçlü pazarlarından birisi olmuştur.

KAYNAKÇA

I- Tıpkı Basım, Kronik ve Seyahatnameler

- 166 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri 937/1530, Dizin ve Tıpkıbasım, Ankara 1995, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları Nu. 27.
- Beaufort, Francis, *Karamanya*, çev. Ali Neyzi-Doğan Türker, Antalya 2002.
- Danieloğlu, D. E., *1850 yılında Yapılan Bir Pamphylia Seyahati*, çev. Ayşe Özil, Suna – İnan Kırac Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, Antalya 2010.
- Evlıya Çelebi b. Derviş Mehmmet Zilli, *Evlıya Çelebi Seyahatnamesi*, haz. Yücel Dağlı-Seyit Ali Kahraman-Robert Dankoff, Yapı Kredi yay., İstanbul 2005.
- İbn Batuta, *İbn Batuta Seyahatnamesinden Seçmeler*, haz. İsmet Parmaksızoğlu, Devlet Kitapları yay., Ankara 1971.
- Katip Çelebi, *Cihannüma*, İstanbul 1145/1732.
- Katip Çelebi, *Kitab-ı Cihannüma*, C. I, Tıpkı Basım, Ankara 2009.
- Lanckoronski, Karl Graf von, *Pamphylia ve Pisidia Kentleri*, C. I, *Pamphylia*, çev. Selma Bulgurlu Gün, İstanbul 2005.
- Leake, William Martin, *Journal of A Tour in Asia Minor*, London 1824.
- Mehmed Neşri, *Neşri Tarihi*, I, haz. Mehmet Altay Köymen, Ankara 1983.
- Piri Reis, *Kitab-ı Bahriye*, ed. Ertuğrul Zekai Ökte, C. 4, Ankara 1988.
- Quinet, Vital, *LA Turquie D'Asie*, I, Paris 1892.
- Rott, Hans, *Kleinasiatische Denkmaler aus Pisidien, Pamphylien, Kappadokien und Lykien*, Leipzig 1908.
- Spratt, T. A. B.- Forbes, Edward, *Müteveffa Rahip E. T. Daniell'in Eşliğinde Milyas, Kibratis ve Likya'da Yolculuklar*, II, çev. Doğan Türker, Antalya 2008.
- Strabon, *Geographika-Antik Anadolu Coğrafyası (Kitap XII-XIV)*, çev. Adnan Pekman, İstanbul 2000.
- Şikari, *Karamanname (Zamanın Kahramanı Karamaniler'in Tarihi)*, haz. Metin Sözen-Necdet Sakaoğlu, Karaman Valiliği, İstanbul 2005.
- Texier, Charles, *Küçük Asya Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi*, çev. Ali Suat, Latin Harflerine Aktaran: Kazım Yaşar Koprman, Sadeleştiren: Musa Yıldız, C. 3, Enformasyon ve Doküman Hizmetleri Vakfı yay., Ankara 2002.
- Vitruvius, *Mimarlık Üzerine*, Latince'den çev. Çiğdem Dürüşken, İstanbul 2017.
- Willermus Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği-Başlangıcından Kudüs'ün Zabtına Kadar (I-VIII. Kitaplar)*, haz. Ergin Ayan, Ötüken yay., İstanbul 2016.
- Willermus Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği (1143-1163)*, haz. Ergin Ayan, Karadeniz Dergisi Yayınları, Ankara 2009.

II- Araştırma Eserler

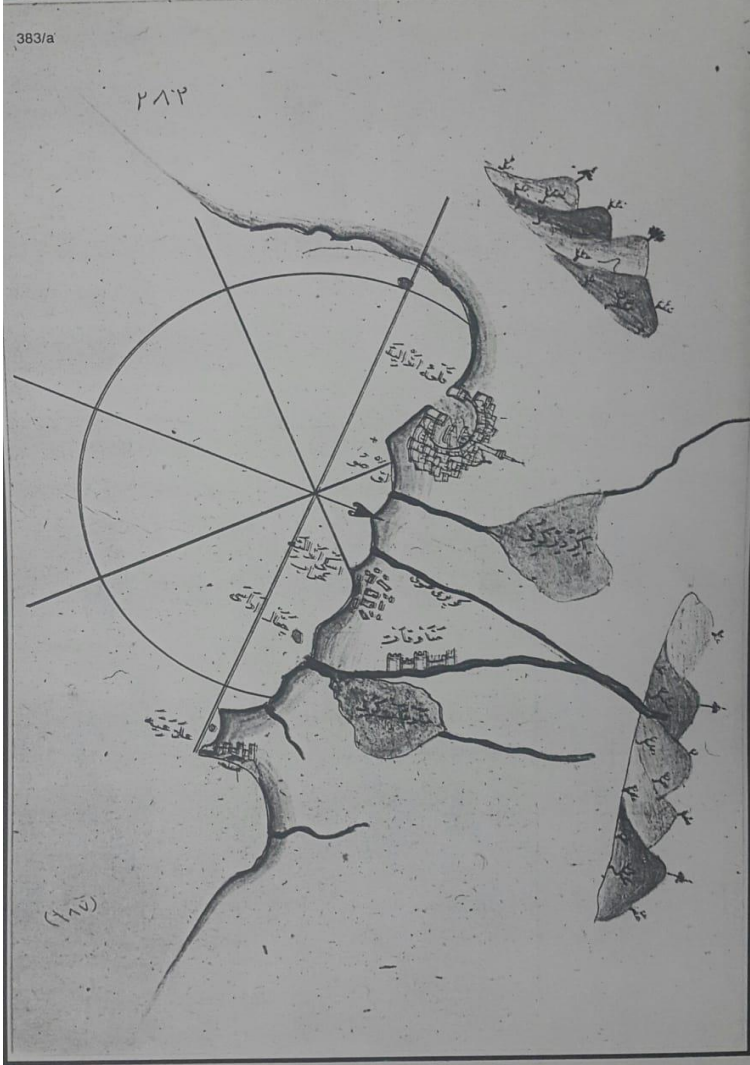
- Ahmet Rasim, *Akdeniz, Anadolu, Karaman, Finike ve Klikya Sahilleri Klavuzu-Mermeris Feneri'nden Payas'a Kadar*, Genelkurmay Başkanlığı yay., İstanbul 1930.
- Ak, Mehmet, "Teke Sancağında 1831 Sayımına Göre Nüfus ve Yerleşme", *History Studies International Journal of History*, VI/3, April 2014, s. 15-44.

- Akdağ, Mustafa, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası-Celali İsyamları*, Yapı Kredi yay., İstanbul 1995.
- Altan, Ebru, *İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)*, TTK yay., Ankara 2003.
- Baykara, Tuncer, "Bir Osmanlı Çağı Pazarının Çöküşü: Karahüyük Pazarı", *XI. Türk Tarih Kongresi (1990) Tebliğler*, III, Ankara 1994, s. 1097-1103.
- Baykara, Tuncer, *Anadolu'nun Selçuklular Devrindeki Sosyal ve İktisadi Tarihi Üzerinde Araştırmalar*, Ege Üniversitesi yay., İzmir 1990.
- Baykara, Tuncer, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I-Anadolu'nun İdari Taksimatı*, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1988.
- Baykara, Tuncer, *I. Gıyaseddin Keyhüsrev (1164-1211), Gazi-Şehit*, TTK yay., Ankara, 1997.
- Baykara, Tuncer, *Türkiye'nin Sosyal ve İktisadi Tarihi (XI-XIV. Yüzyıllar)*, TDV yay., Ankara 2000.
- Bilici, Z. Kenan, "Köprüpazar (Belkıs) Köprüsü Kitabesi Üzerine", *Adalya*, V, 2001-2002, s. 173-185.
- Çalışlar, İpek, *Mustafa Kemal Atatürk, Mücadelesi ve Özel Hayatı*, Yapı Kredi yay., İstanbul, 2018.
- Erdmann, Kurt, "Alanya Yakınlarındaki Kargı Han", çev. Mehmet Uysal-Muhammet Güçlü, *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 18, Aralık 2008, s.237-246.
- Erdoğan, M. Akif, "Antalya ve Havalisi Tarihi İçin Bir Kaynak: Defter-i Evkaf-ı Liva-ı Teke", *Ege Üni. Tarih İncelemeleri Dergisi*, S. 10, 1995, s. 91-185.
- Erdoğan, M. Akif, *Ondokuzuncu Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda Hafta Pazarları ve Panayırlar*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yay., İzmir 1999.
- Erten, S. Fikri, *Antalya Tarihi, Üçüncü Kısım*, Antalya 1948.
- Erten, Süleyman Fikri, *Antalya Vilayeti Tarihi*, Tan Matbaası, İstanbul, 1940.
- Göyünç, Nejat, "Hane Deyimi Hakkında", *İÜ Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, C. 37, S. 32, İstanbul 1979, s. 120-145.
- Güçlü, Muhammet, "XX. Yüzyılın Başlarında Serik", *Türk Kültürü Dergisi*, S. 391, Kasım 1995, s. 681-694.
- Güçlü, Muhammet, *1864-1950 Yılları Arasında Serik (İdari, Ekonomik, Sosyal)*, Antalya 2000.
- Karaca, Behset, *XV. ve XVI. Yüzyıllarda Manavgat Kazası*, Fakülte Kitabevi, Isparta 2009.
- Karaca, Behset, *XV. ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı*, Fakülte Kitabevi, Isparta 2002.
- Kessener, Paul – Piras, Susana, "The Aspendos Aqueduct and the Roman-Seljuk Bridge Across the Eurymedon", *Adalya*, III, 1998, s. 149-168.
- Koca, Salim, *Sultan I. İzzeddin Keykavus (1211-1220)*, TTK yay., Ankara 1997.
- Kortantamer, Tunca, "Yeni Bilgilerin Işığında Ahmedî'nin Hayatı", *Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, S. 1, İzmir 1980, s. 165-185.
- Onat, Burhanettin, "Coğrafya", *Turistik Antalya*, haz. Antalya'yı Tanıtma ve Turizm Derneği, Başbakanlık Devlet Matbaası, Ankara 1952.
- Riefstahl, Rudolf M., *Cenubu Garbi Anadolu'da Türk Mimarisi*, İstanbul Maarif Matbaası, İstanbul 1941.
- Selekler, Macit, *Yarımşarın Arkasından-Antalya'da Kemer-Melli-İbradı-Serik*, Serik Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 1960.
- Süleyman Fikri, *Antalya Livası Tarihi*, İstanbul 1338-1340.
- Turan, Osman, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar*, TTK yay., Ankara 1988.

Uyumaz, Emine, Sultan I. Alâeddîn Keykubad Devri-Türkiye Selçuklu Devleti Siyasî Tarihi (1220-1237), TTK yay., Ankara 2003.

Resimler

Res I: Piri Reis'in Haritasına Göre Köprü Suyu (Piri Reis, *Kitab-ı Bahriye*, Ed. Ertuğrul Zekai Ökte, C. 4, Ankara 1988, s. 383/a.)

Res II: George Niemann'ın Köprü Su Köprüsü Gravürü, 1884 (Karl Graf von Lanckoronski, *Pamphylia ve Pisidia Kentleri, C. I, Pamphylia*, çev. Selma Bulgurlu Gün, İstanbul 2005, Resim XXVIII.)

Res III: XX. Yüzyılım Ortalarında Köprü Çay Köprüsü'nün Görünüşü (Burhanettin Onat, "Coğrafya", *Turistik Antalya*, haz. Antalya'yı Tanıtma ve Turizm Derneği, Başbakanlık Devlet Matbaası, Ankara 1952, s. 24.

Res IV: Günümüzde Köprü Han ve Köprü Pazarı Alanının Görünümü (9 Temmuz 2018, Foto: Begüm Güçlü)

Res V: Günümüzde Köprü Çay Köprüsü (Sultan Alâeddin Köprüsü-Pazar Köprüsü) (9 Temmuz 2018, Foto: Begüm Güçlü)